

Uppdragsgivarens ansvar

I fråga om fisketillsyn är det inte enbart fisketillsynsmannen som har rättigheter och skyldigheter, utan det ställs även krav på den som är uppdragsgivare till fisketillsynsmannen. I grunden så finns det de mellanmännsliga kraven som kommer av rent sunt förnuft, men det kan även finnas juridiska krav då uppdragsgivaren inte sällan kan vara att betrakta som arbetsgivare och därmed också har ett arbetsgivaransvar för fisketillsynsmannen. Detta ansvar gäller inte enkom för det fall att det exempelvis är ett bolag som låter sin anställda personal sköta fisketillsynen, utan det kan även gälla fiskevårdsområdesföreningar och ideella klubbar och enskilda fiskerättsägare. Exakt var gränsen går för detta ansvar är otydligt, men de råd som ges i denna flik bör följas av alla som anlitar fisketillsynsmän.

Arbetsgivaransvaret

När det finns ett klart arbetsgivarförhållande, där det finns en arbetsgivare och en anställd är reglerna klara kring vad som gäller och vilket ansvar parterna har gentemot varandra. Arbetsgivarens ansvar regleras i huvudsak i arbetsmiljölagen (1977:1160) och i dess första paragraf står att *“Lagens ändamål är att förebygga ohälsa och olycksfall i arbetet samt att även i övrigt upp-*

nå en god arbetsmiljö”. Vid sidan av arbetsmiljölagen finns även arbetsmiljöförordningen och arbetsmiljöverkets föreskrifter som mer i detalj reglerar arbetsmiljöfrågorna. Vid arbete på eller från fartyg är det Transportstyrelsen som är den myndighet som ansvarar för arbetsmiljön och de har särskilda föreskrifter för detta.

Det är vanligtvis arbetsgivaren som ansvarar för att de fisketillsynsmän som denne anlitar ska kunna utöva tillsynen utan att bli skadade eller sjuka. Detta ska arbetsgivaren tillse genom att se till så att fisketillsynsmännen har den utbildning som bedöms nödvändig för att tillsynen genomförs på rätt sätt. Arbetsgivaren ska också tillse så att fisketillsynsmännen är medvetna om de risker som finns i uppdraget. Detta för att fisketillsynsmännen själva ska kunna undvika skador och olyckor.

Arbetsgivare har alltid ansvar för arbetsmiljön. Flytväst bör exempelvis alltid användas på sjön.

Den som har det yttersta ansvaret för fisketillsynsmännens arbetsmiljö är arbetsgivarens högsta organ, det vill säga styrelsen där ordförande, VD, generaldirektör eller i förekommande fall landshövdingen. Dessa ska tillse så att arbetsmiljöarbetet fungerar. De kan dock skriftligt delegera ansvaret till någon annan om de så önskar. Denne måste dock få de befogenheter och ekonomiska möjligheter som denna behöver för

att sköta dessa uppgifter. I slutänden är det dock styrelsen som måste övervaka att arbetsmiljöarbetet fungerar och justera för det fall att något inte fungerar.

Tillsynsmän, som inte har några befogenheter att bestämma över arbetsmiljön, har heller inget ansvar för att rätta till felaktigheter. Däremot bör de alltid påtala brister för den som är ansvarig.

Arbetsgivare eller inte?

Huruvida man är arbetsgivare eller inte kan vara en svår fråga att utröna och i tveksamma fall kan det behöva gå så långt som att frågan måste avgöras i domstol.

Huvudregeln i 1 kap 2 § arbetsmiljölagen är att lagen gäller i varje verksamhet där arbetstagare utför arbete för arbetsgivares räkning. I paragrafen står att: *”Denna lag gäller varje verksamhet i vilken arbetstagare utför arbete för en arbetsgivares räkning.”*

Om fisketillsynsmannen är anställd gäller alltså arbetsmiljölagen. Denna lag gäller även om huvuddelen av personalen skulle arbeta ideellt om en arbetsledare eller expert (i detta fall fisketillsynsmannen) är anställd som arbetstagare.

Om det inte finns någon enda anställd i verksamheten gäller i stället 3 kap 5 § arbetsmiljölagen. Enligt denna skall lagen följas i tillämpliga delar när två eller flera för gemensam räkning yrkesmässigt driver verksamhet utan arbetstagare.

Det avgörande här är alltså om verksamheten drivs yrkesmässigt eller inte. Avgörande för om en verksamhet skall anses yrkesmässig är framför allt om den drivs i vinstsyfte eller annars av ekonomiska skäl. Här kan kanske en diskussion uppstå kring huruvida fiskevårdsområdesföreningar drivs i vinstsyfte eller av ekonomiska skäl, något som det inte är osannolikt att de gör.

Om en verksamhet, oavsett om det handlar om sådan inom en fiskevårdsområdesförening eller inte, är varaktig och regelbunden talar det för att den är yrkesmässig även om den drivs utan vinstsyfte, dock måste den vara av ekonomisk art. När

det gäller ideella föreningars verksamhet brukar de normalt inte anses som yrkesmässiga om de bara tjänar till att tillgodose den ideella verksamhetens syften och behov. Undantag från det kan gälla om det frivilliga arbetet har stor omfattning eller utförs inom ramen för en verksamhet, driven på ett sätt som måste anses ha yrkesmässig karaktär.

Andra faktorer som kan vägas in är bland annat om någon intar en ställning som kan liknas vid en arbetsgivare, om föreningen vänder sig till allmänheten och erbjuder en tjänst mot en marknadsmässig betalning, om deltagarna medverkar frivilligt och alltid när som helst kan avbryta sitt engagemang, vilken ersättning som utgår. Exempel på verksamhet som enligt ovan skulle falla utanför arbetsmiljölagen är klubbar som med endast medlemmarnas arbete rent tillfälligt utför vägstädning eller liknande åt någon beställare.

Av detta kan man dra den slutsatsen att arbetsmiljölagen normalt inte gäller för en verksamhet som drivs inom ramen för en ideell förening och endast använder sig av de egna medlemmarnas arbetskraft. Om man däremot använder personal som inte är medlemmar, kan de komma att betraktas som anställda även om lön eventuellt inte skulle utgå utan ersätts med någon annan typ av kompensation. I sådana fall gäller arbetsmiljölagen som vanligt. Det är även troligt att arbetsmiljölagen i många fall omfattar fiskevårdsområdesföreningar, vilka inte är ideella föreningar, utan rättssamfälligheter.

Det kan dock även här finnas speciella situationer som behandlas annorlunda. Om exempelvis någon av medlemmarna är yrkesmässigt verksam i en viss bransch och utför arbete som hör till branschen, för föreningens räkning, torde man få

anse att verksamheten ingår i dennes yrkesmässiga verksamhet. Detta gäller även om någon betalning inte skulle utgå för just detta arbete.

Mot bakgrund av ovanstående så är det upp till den enskilde verksamhetsutövaren, oavsett organisationsform, att bedöma om deras verksamhet omfattas av arbetsmiljölagen. Är man arbetsgivare så är det självklart att man ska följa de lagkrav som finns på sådana vad gäller arbetsmiljö och övrigt. Men även om man är tvek-

sam om man är arbetsgivare så bör man följa arbetsmiljölagen för att vara på den säkra sidan. Men förutom det så är det givetvis rekommendabelt att även andra, som inte är arbetsgivare, tar samma ansvar för fisketillsynsmännen som om man hade varit arbetsgivare i formell mening. Således bör alla som anlitar fisketillsynsmän arbeta med arbetsmiljöfrågorna och upprätta de dokument och följa de riktlinjer som rekommenderas i denna flik.

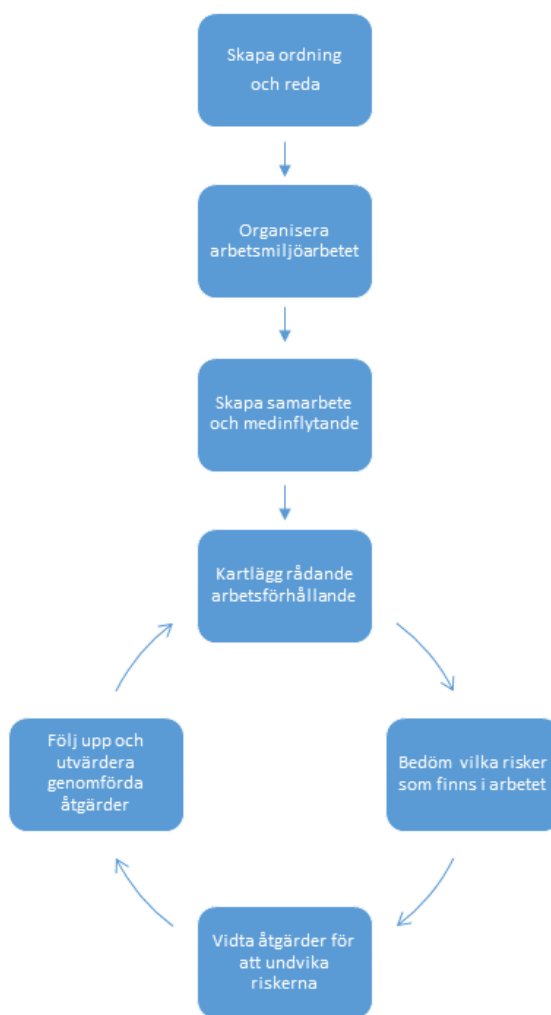
Arbetsmiljöarbete

Av förklarliga skäl, då detta är ett utbildningsmaterial för att utbilda fisketillsynsmän, så kan inte vi få med alla aspekter av det arbetsmiljöarbete som bör genomföras om man anlitar fisketillsynsmän. Utan det är uppdragsgivarens ansvar att sörja för att denne bedriver ett fullgott arbetsmiljöarbete. Mer information än vad som ges i denna flik kan fås av Arbetsmiljöverket och Transportstyrelsen (som ansvarar för arbetsmiljön på fartyg). Dock omfattar detta avsnitt de grundläggande kraven som ställs på en arbetsgivare eller annan i motsvarande ställning ur arbetsmiljölagens synvinkel.

De grundläggande kraven som ställs på en arbetsgivare har vi tagit upp tidigare i denna flik och detta arbete bör ske genom ett systematiskt arbetsmiljöarbete. Ett systematiskt arbetsmiljöarbete innebär kortfattat att man från uppdragsgivarens sida:

- Ser till att det finns ordning och reda i arbetet som ska utföras;
- Organiserar arbetsmiljöarbetet;
- Ha en öppen dialog med fisketillsynsmännen så att deras frågor och idéer får komma fram så att man till slut kan komma överens om vad som ska gälla;
- Kartlägga de rådande arbetsförhållandena, och utifrån dem;
- Bedöma vilka risker som finns för tillsynsmännen och utifrån dessa;
- Vidta åtgärder och förebygga riskerna, och därefter;
- Följa upp ifall det bidragit till en förbättrad arbetsmiljö eller inte.

Det systematiska arbetsmiljöarbetet syftar till att upptäcka och identifiera faror och risker innan de inträffar istället för att vidta åtgärder när något väl har inträffat. Detta i syfte att ohälsa och olycksfall i arbetet kan förebyggas och en tillfredsställande arbetsmiljö uppnås.

Systematiskt arbetsmiljöarbete är en ständigt fortgående process.

Skapa ordning och reda

Att skapa ordning och reda innebär att man som uppdragsgivare ser över fisketillsynsverksamheten och strukturerar den. I grunden bör man ställa sig några grundläggande frågor: Vad är det som ska göras? När ska det göras? Och inte minst, vad ska vi uppnå? Dessa frågor syftar till att uppdragsgivaren ska kunna få klart för sig vad det är denne vill få ut av den fisketillsyn som ska bedrivas. Handlar det om att tillsyna vissa vatten? Vissa typer av redskap? Eller finns det något annan man vill ska tillsynas särskilt. Andra frågan yftar till att få en uppfattning om när denna tillsyn ska bedrivas. Är det vissa tider på året, till exempel lekperioder eller kräftfisketiden, som fisketillsynen ska bedrivas under? Och i slutändan så bör man ha klart för sig vad det är man vill uppnå med fisketillsynen. Är det att fler ska köpa fiskekort? Att skydda fredade arter? Att se till så gällande fiskebestämmelser i övrigt följs? Troligtvis är det allt detta och kanske lite olika i olika kombinationer. Men hur som, när dessa frågor är besvarade så är det dags att organisera arbetsmiljöarbetet.

Organisera arbetsmiljöarbetet

Att organisera arbetsmiljöarbetet för fisketillsynsmän kan vara en grannliga uppgift eftersom de flesta ofta är frivilliga och ideellt engagerade. Ska de behöva lägga mer tid på detta, de som redan avsätter en massa av sin fritid? Ja, det handlar om deras säkerhet och får de rutiner för sitt tillsynsarbete så är det troligt att det både blir mer effektivt i slutändan.

Uppdragsgivaren, vare sig det är en bolagsstyrelse, styrelse i en fiskevårdsområdesförening eller någon annan, bör fråga sig om de själva är bäst skickade i att ansvara för fisketillsynsfrågorna eller om det finns någon annan som är bättre lämpad. Man kan kanske överlåta ansvaret, med allt vad det innebar som vi sett tidigare i fliken, till en särskilt erfaren fisketillsynsman eller annan lämplig person. Oavsett vem, så bör det finnas någon som agerar samordnande och som dokumenterar arbetet skriftligt. Den som blir ansvarig ska sedan svara för att arbetet blir genomfört på ett fullgott sätt och så att alla är inblandade och införstådda med vad som gäller.

En öppen dialog

Den ansvarige ska se till att det hela tiden finns en öppen dialog mellan tillsynsmännen och

uppdragsgivaren/den ansvarige. Det är trots allt så att genom en öppen dialog mellan uppdragsgivaren och fisketillsynsmännen så kan fisketillsynsmännens funderingar kring det arbete de utför i fråga om arbetsmiljö komma fram och få plats i en de rutiner och annat som utarbetas. Enbart genom att fisketillsynsmännen och uppdragsgivaren löpande upptäcker, identifierar och diskuterar arbetsmiljöproblem så kan de hanteras och förebyggas. För att detta ska fungera måste alla inblandade parter få möjlighet att föra fram sina synpunkter i en öppen atmosfär.

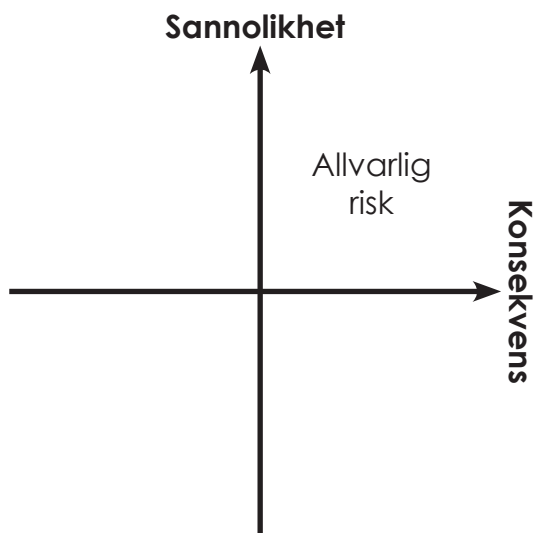
Kartlägga rådande arbetsförhållanden

Genom en öppen dialog mellan fisketillsynsmännen och uppdragsgivaren blir det lättare att kartlägga de rådande arbetsförhållandena. Kartläggningen ska omfatta de problem som finns och som kan komma att finnas kring fisketillsynen och man ska även bedöma risker. När det gäller att bedöma risker så får man utgå från den tillsyn som man ska genomföra och försöka utröna vilka risker som finns. Det kan handla om allt från ensamarbete, båtåkande och halkrisker till hot och våld. Övriga arbetsmiljöproblem kan handla om belastningsskador och arbetsergonomi, men även psykosociala frågor såsom att det kan vara besvärligt att tillsyna vänner och bekanta eller liknande. Det handlar således om att kartlägga allt som kan bli problem för fisketillsynsmannen. I Arbetsmiljöverkets föreskrifter står det att arbetsgivaren regelbundet ska undersöka arbetsförhållandena och bedöma riskerna för att någon kan komma att drabbas av ohälsa eller olycksfall i arbetet. Vidare ska arbetsgivaren bedöma om ändringar i verksamheten medför risker för ohälsa eller olycksfall som kan behöva åtgärdas.

Bedöma riskerna

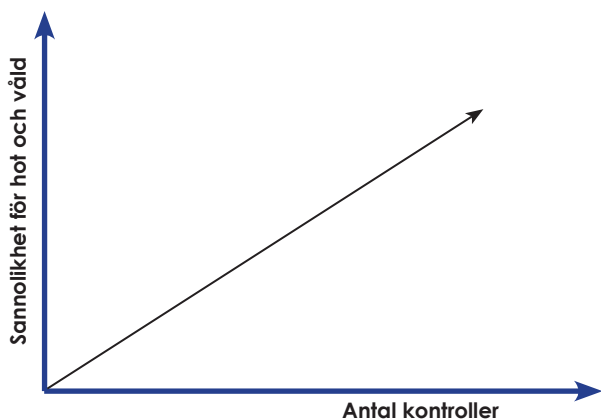
När kartläggningen är gjord så ska riskerna bedömas. Hur stor är sannolikheten för att något händer och vilka är konsekvenserna om just detta skulle hända är de två viktigaste frågorna att ställa när man bedömer risker. Om något har en hög sannolikhet för att det ska hända samtidigt som konsekvenserna blir allvarliga då detta sker så är risken att bedöma som allvarlig och ska därmed åtgärdas först. Därefter ska övriga risker åtgärdas.

Sannolikhet. Att något är mer eller mindre san-

Allvarliga risker ska åtgärdas först och främst.

nolikt utgår ifrån att det finns en möjlighet att händelsen ska inträffa. Denna bedömning kan då göras utifrån om något är sannolikt att inträffa i det enskilda fallet, det vill säga varje gång man utför något. Bedömningen kan även göras utifrån att något utförs många gånger, till exempel genom att många personer gör detta eller att ett fåtal personer gör det många gånger. Man kan kanske anta att risken som fisketillsynsman för att råka ut för hot eller våld är rätt liten per tillsyn eftersom de flesta som fiskar är trevliga och skötsamma personer. Men desto fler kontroller som görs, endera av en tillsynsman som gör många kontroller eller många tillsynsmän som gör några få kontroller var, desto större blir sannolikheten för hot och våld.

Sannolikheten för att en risk ska inträffa ökar med antalet gånger riskmomentet utförs.

Konsekvenser. Även konsekvenserna ska bedömas för att man ska få en heltäckande bild av riskerna med olika arbetsmoment. Allvarligheten i konsekvenserna måste bedömas från fall till fall, men grunden är att ingen ska behöva skada sig eller få annan fysisk eller psykisk

ohälsa. Och definitivt ska ingen behöva dö.

Övrigt. När man riskbedömer bör man även ta i beaktande att risker kan behöva bedömas olika för olika personer. Detta eftersom personer har olika förutsättningar beroende av sjukdomar, funktionshinder, ålder och så vidare. det är därför av vikt att även dessa parametrar beaktas.

Vidtagande av förebyggande åtgärder

När riskerna väl är bedömda och utredda så ska ett förebyggande arbete ta vid. Det handlar här om att ge fisketillsynsmännen det stöd, den kunskap och den utrustning som de behöver för att kunna genomföra sitt uppdrag utan att behöva riskera ohälsa eller olycksfall. I grunden finns det fyra sätt att hantera risker som bör prövas mot risken i tur och ordning och man ska inte gå till nästa punkt innan det innan är grundligt utvärderat och uteslutet. De olika stegen för att förebygga risker är:

1. Eliminera risken
2. Isolera risken
3. Minimera risken
4. Hantera risken

Eliminera risken. Att eliminera risken handlar helt enkelt om att ta bort grunden till risken. Det kan till exempel handla om att skapa bättre förutsättningar för fisketillsynsmännen att kliva i de båtar som de använder och på så sätt minska risken för att de ska halka eller snubbla.

Isolera risken. Vissa risker kan isoleras. det kan handla om att bygga in varma motordelar i båtar för att förhindra brännskador eller kapsla in bullrande motorer så de inte riskerar att förstöra hörseln på fisketillsynsmännen.

Minimera risken. Om risken inte kan elimineras eller isoleras, så kommer den att finnas kvar och då måste den minimeras. Att minimera risken handlar om att vidta sådana åtgärder som gör att sannolikheten för att risken ska inträffa minimeras (även att minimera konsekvenserna kan minska risken). Det kan handla om så enkla saker som att fisketillsynsmän ska ha flytväst då de tillsynar från båt så att man minimerar risken för att de ska drunkna. Att eliminera risken för att drunkna är inte aktuell eftersom det skulle innebära att fisketillsynsmännen inte får tillsyn

Med rätt skyddsutrustning minimeras riskerna för ohälsa och olyckor. Hjälpm minskar risken för skador vid slag mot huvudet från exempelvis fallande föremål. Hörselskydd skyddar mot buller och fallskyddet (rep och sele) hindrar förhoppningsvis allvarliga skador vid fall.

på sjön. Inte heller kan man isolera risken för att drunkna och därför måste den minimeras genom rätt utrustning.

Hantera risken. Om inget av ovanstående alternativ står till buds så återstår att hantera risken. Det handlar om att hitta arbetsmetoder och ge tillsynsmännen den utbildning som de behöver för att hantera en viss risk. Det som man kanske

främst tänker på när det gäller fisketillsynsmän är hot och våld. För att minska risken för att hot och våld ska bli ett problem för fisketillsynsmännen bör tillsynsmännen aldrig arbeta ensamma. Det kan även vara så att tillsynsmännen i vissa områden där hot och våld förekommer mer frekvent behöver ha ytterligare utbildningar för att kunna hantera sådana situationer på ett bra sätt.

Dokumentering

Den dokumentering som ska finnas när det gäller det systematiska arbetsmiljöarbetet regleras i 5 § i *Arbetsmiljöverkets föreskrift AFS 2001:1 om systematiskt arbetsmiljöarbete*. Där står att det ska finnas en arbetsmiljöpolicy som beskriver hur arbetsförhållandena i uppdragsgivarens verksamhet ska vara för att ohälsa och olycksfall i arbetet ska förbyggas och en tillfredsställande arbetsmiljö ska uppnås. Vidare ska det finnas rutiner som beskriver hur det systematiska arbetsmiljöarbetet ska gå till. Både policyn och rutinerna

ska dokumenteras skriftligt om det finns fler än tio arbetstagare i verksamheten. Dock bör här tilläggas att det är bra om denna dokumentering finns skriftlig även om det är färre än tio personer som är engagerade i verksamheten. Man bör även tänka på att det då inte bara räknas fisketillsynsmän, utan även övriga som har engagemang kring verksamheten räknas in i dessa tio.

Att tänka på

Systematiskt arbetsmiljöarbete

Ett bra arbetsmiljöarbete är något som även uppdragsgivarentjänar på i det långa loppet. Att se till att de fisketillsynsmän man anlitar är säkra och inte råkar ut för olyckor är något som alla som anlitar tillsynsmän bör ta för självklart oavsett om de är anställda av uppdragsgivaren eller inte. Ett verktyg för detta är det systematiska arbetsmiljöarbetet och Arbetsmiljöverket har mycket information om detta på sin hemsida www.av.se. Bland annat finns Arbetsmiljöverkets föreskrifter som relativt väl täcker fisketillsynsmännens uppdrag. De föreskrifter som man åtminstone bör ha en grundläggande kunskap om är:

AFS 1982:3 Ensamarbete

AFS 1993:2 Våld och hot i arbetsmiljön

AFS 2001:1 Systematiskt arbetsmiljöarbete

AFS 2006:4 Användning av arbetsutrustning

Det finns även andra föreskrifter som reglerar detaljområden som man bör ha en uppfattning

om. Arbetsmiljöverket har även en hel del informationsmaterial och checklistor kring de olika arbetsmiljöriskerna och kring systematiskt arbetsmiljöarbete på sin hemsida.

Försäkringar

Innan man börjar bedriva fisketillsyn är det av vikt för allas skull att man är rätt försäkrad. Uppdragsgivaren bör således åtminstone ha olycksfallsförsäkring för fisketillsynsmannen för det fall att denne gör sig illa eller råkar förstöra sin egendom. Det kan t.ex. vara lätt hänt att glasögon tappas och går sönder.

Förutom en olycksfallsförsäkring bör uppdragsgivaren se till att det finns både ansvars- och rättskyddsförsäkring för det fall att något skulle gå riktigt snett och uppdragsgivaren eller fisketillsynsmannen skulle bli stämda och/eller skadeståndsskyldiga.

Rätt försäkringar kan vanligtvis tecknas separat med försäkringsbolag eller via någon av de intresseorganisationer som finns kring fisket.